

Ключевые слова: диалектология, диалектография, ареальная лингвистика, лингвогеография, анклавная диалектология, диалектное явление, элемент языковой системы, диалектный тип, диалектный текст, диалектный дискурс, диалектная личность.

Hlukhovtseva K. D. New trends in the functioning of dialectological terms

The article deal with the main tendencies of changes in the interpretation of dialectological terms, clarifies the peculiarities of the usage of well-known and new concepts, identifies directions for the search of new research approaches and procedures in the study of dialects. The author argues that in scientific works on dialectology of the modern period there are notable transformations of the gnosissological essence of this branch of linguistics, changes in the study of individual dialectological terms, the differentiation of individual concepts, and the comprehension of commonly used terminology from the point of view of its application in dialectological studies. Modern dialectology applies the contributions of scholars to the theory of text, discourse, ethnolinguistics and linguoculture, cognitive linguistics and psycholinguistics to explain phenomena in projection to a specific world picture and cultural features of regional dialects speakers.

Key words: dialectology, dialectography, areal linguistics, linguogeography, enclave dialectology, dialect phenomenon, element of the language system, dialect type, dialectal text, dialectal discourse, dialectal personality.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2017 р.

Прийнято до друку 04.10.2017 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Лєснова В. В.

М. С. Делюсто, А. В. Копанська (Ізмаїл)

УДК 811.161.2'282.2(477.74)

**ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРЯДІВ
У МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНОМУ АРЕАЛІ
МЕЖИРІЧЧЯ ДНІСТРА І ДУНАЮ**

Незважаючи на постійний інтерес дослідників до вивчення говірок (П. Гриценко, В. Колесник, А. Колесников та ін.), етнографії (Т. Шевчук, І. Пастир, О. Кара та ін.) та фольклору (В. Телеуця, А. Соколова та ін.) півдня Одещини – межиріччя Дністра і Дунаю, подальше вивчення ареалу й, зокрема, аналіз сімейних обрядів етносів регіону залишається актуальним, маючи високу евристичність. Особливо у світлі зіставного вивчення мов різного ступеня спорідненості – української, румунської, болгарської, гагаузької, албанської, циганської, що передбачено в межах наукового проекту Ізмаїльського державного гуманітарного університету

„Опис і картографування межиріччя Дністра і Дунаю – нової європейської моделі безконфліктної взаємодії різносистемних мов і діалектів” (НДР № 0116U004158). Адже внаслідок майже двохсотрічного співіснування та взаємодії представники різних етносів, що мешкають у цьому краї, змогли зберегти унікальні елементи власної мови й культури та поділитися ними один з одним [Делюсто 2016], а також продукувати окремі інтегральні одиниці, походження яких сьогодні з’ясувати непросто, „наявність значної кількості елементів, насамперед лексичних, менше – словотвірних (моделей, афіксів) елементів, які об’єднують говірки різних мов МДД, є самоочевидним” [Гриценко 2006: 11].

Зауважмо, що обрядовість південнобессарабських сіл привертала увагу багатьох лінгвістів (обрядовість українців – І. Циганок [Циганок 2006], болгар – В. Колесник [Колесник 1999; 2008], С. Георгієвої [Георгиева 2006], Н. Гончар [Гончар 2013], росіян – Л. Баранник [Баранник 2006], Г. Черезової [Черезова 2010], молдован – О. Дакі [Дакі 2006], гагаузів – Н. Бікової [Бикова 1997]). Цікаві й окремі монографічні розвідки фахівців [Буджак 2014] та місцевих аматорів [Смаль 2005]. Так, дослідниця болгарської мови В. Колесник наголошує, що календарним і некалендарним обрядам болгар властива значна стійкість щодо проникнення іншоетнічних елементів. Це стосується і духовного, і матеріального складників обряду, і термінолексики – засобу його збереження та передачі з покоління в покоління. Однак все ж вона засвідчує проникнення й закріплення деяких українських термінів на позначення певних обрядових реалій та учасників обряду. У болгарських південнобессарабських говірках це лексеми *Зелені Свята*, *Хрещеня*, *щедрівки*, *щедрува*, *Масляниця* [Колесник 1999: 301].

Закономірно, що опис обрядів у полілінгвальному регіоні межиріччя Дністра і Дунаю вимагає особливої методики, „на підставі єдиної програми і теоретичних засад обстеження говірок усіх мов, які функціонують у цьому ареалі: українських, російських, румунських, гагаузьких” [Гриценко 2006: 11]. На сьогодні для дослідників мови аксіоматично, що тільки діалектні тексти як витвори „глибинного народного мовомислення, які особливо цінні акумульованим у них багатим культурним досвідом соціуму у відповідних параметрах хронотопу” [Гриценко 2015: 116], вербалізують духовну та матеріальну культуру нації [БГ 2006: 9], здатні якнайповніше відбити структуру й номінацію обрядів.

Мета статті – на підставі свідчень діалектних текстів, записаних від носіїв говірок межиріччя Дністра і Дунаю у 2006 – 2017 рр., зіставити номінації весільної обрядовості в українських та інших говірках регіону, виявити інтегральні й диференційні елементи в межах української та інших мов, що стали результатом спільного існування та взаємодії мов і культур різних етносів.

Слід урахувати, що аналізовані діалектні тексти – спонтанні, записані не за спеціальним питальником, метою якого є власне опис весільного обряду, разом з тим вони значно деталізують весільну драму в ареалі.

Усі респонденти відзначають відмінності в сучасній структурі обряду, зокрема українського: *ран'че було гет' не так / було тако'о / дуже б'раво*.

Інтегральними для українців і росіян є такі номінації та відповідні елементи: укр. *с'вайд'ба, с'вал'ба, ве'с'іл'а* – рос. *с'вад'ба, ве'с'ел'йе*, укр. *п'ридане* – рос. *п'риданойе*, укр. *ишика* – рос. *ишика*, укр. *гил'це, г'іл'це* – рос. *гил'це, гил'цо*, укр. *коро'вай* – рос. *кара'вай*, укр. *дружка* – рос. *дружка*, укр. *с'ватан'а* – рос. *сватовст'во*, укр. *обдару'ван'а* – рос. *да'ры*, укр. *бо'йарин, бо'йарин* – рос. *бо'йарин, бу'йарин*, укр. *за'ручини* – рос. *за'ручины, зару'чен'йе*, укр. *перев'язка* – рос. *пири'васка* та ін. [Баранник 2006; Черезова 2006; СРГО]; для українців і болгар: укр. *с'вайд'ба, с'вал'ба, с'вад'ба* – болг. *с'вадба*, укр. *с'тароста* – болг. *сва'товник*, укр. *коро'вай* – болг. *кара'вай, кра'вай, ко'лач, са'мун*, укр. *с'ватан'а* – болг. *сва'туван'и, свату'фст'во / сватовст'во, сватов'н'иц'и, зглед'н'иц'и*; укр. *за'ручини* – болг. *гу'деж / го'деж / гу'деш, с'в'ршени*, укр. *обдару'ван'а* – болг. *да'р'аван'и / да'р'аване, да'рение*, укр. *зап'рошен'а* – болг. *ка'л'есване, кол'еска*, укр. *гил'це, г'іл'це* – болг. *ви'нок*, укр. *п'ридане* – болг. *п'ридану, зестра, чи'из, чи'ис, д'решник*, укр. *соби'рали кури* – болг. *з'бираха ку'кошкити*, укр. *ск'рин'а* – болг. *сан'дык* [Бикова 1997; Гончар 2013; Колесник 2008; 2016]; для українців і молдован: укр. *дружка* – молд. *дружка*, укр. *бо'йарин* – молд. *бо'йер*, укр. *ск'рин'а* – молд. *сан'дикул, сан'дик*, укр. *пода'рунки* – молд. *да'рур'*, укр. *мити но'ги бат'кам* – молд. *а с'пела пичо'ареле пе'ринцилор*, укр. *му'зики* – молд. *музикан'ц'ий* [Дакі 2006] та ін.

Зафіксовано й обрядові номінації інтегральні для представників шістьох досліджуваних мов, напр., у значенні 'придане': укр. *дзестри, зестри, дзейстри, дестри, зестра* – рум. *дзэстри, зестри* – молд. *з'естр'а* – рос. *дзестры, дзестри* – болг. *зестра* – гаг. *зестра* [АУМ; АЛМ; Буджак 2014; Дакі 2006; Колесник 2008; Колесников 2015, 2016; СРГО; СУГО]; чотирьох досліджуваних мов: укр. *дружка* – рос. *дружка* – болг. *друшка* – молд. *дружка* [Баранник 2006; Бикова 1997; Георгиева 2006; Смаль 2005]; трьох досліджуваних мов, напр., у значенні 'хрещені батько і мати', 'весільні батько і мати': укр. *на'наш, на'нашка, на'нашул, на'нашол, на'нашулка* – рос. *на'наш, на'нашка, на'нашул, на'нашелка* – молд. *наш, на'наш* [Дакі 2006; СРГО; СУГО]; у значенні 'весільний хліб': укр. *коро'вай* – рос. *кара'вай* – болг. *кра'вай, кара'вай, ко'лач, са'мун*, у значенні 'перев'язати': укр. *перев'язати* – рос. *пири'в'азат'* – болг. *при'в'єрзват* [АУМ; Баранник 2006; Бикова 1997; Гончар 2013; Колесник 2008; Березова 2006; СРГО; Смаль 2005] тощо.

Гарний передвесільний звичай *вити гіл'це* – прикрашати гілку дерева квітами перед весіллям [СУМ II: 70] – у південнобессарабських

українців запозичили росіяни-старообрядці (говірки яких тяжіють до типових південноросійських курсько-орловських говірок), зокрема с. Стара Некрасівка Ізмаїльського р-ну: „Дефки с нивестай ¹уильце вьют, красивачка тах-та. Мама, блауаслави миня ¹уильце вить” [Баранник 2006: 44]; с. Руська Іванівка Білгород-Дністровського р-ну: „Дефки гильцо вьют” [СРГО: 128]. Те, що така риса з’явилася саме на цій території, підтверджує відсутність цієї номінації в „Словнику російських народних говорів” [Там само]. Подібну обрядодію ¹вийат ¹винци зафіксовано й у багатьох носіїв болгарських говірок, зокрема с. Баннівка Болградського р-ну, с. Главани Арцизького р-ну, с. Виноградівка Тарутинського р-ну, пор.: В ¹н’етък ¹вийат у ¹булката ¹дома ¹винци (ут т’ел ги ¹прават и ги уму¹тават с ¹разноц¹в’етна бумага и ¹прават цв’ет’анца – ¹винци) и на ¹сватбата на ¹ората да¹р’ават ¹венци // ¹венцити ги ¹вийат ¹младити ут дв’ети стер¹ни (Кириленко Г. М., 1946 р. н., с. Баннівка) [Колесник 2016: 156].

Подекуди, як і в українців, у болгар молодим після вінчання „на щастя” переливають дорогу, пор.: ¹дороги перели¹вайут’ ¹д’іти іс круже¹чками / а н’і то / в’ідро // пок¹ладут’ / а во¹ни оба моло¹д’і но¹гами пере¹кинули ¹воду / а то¹д’і но¹гами і на¹зад в’ідро // чи го¹стин’ца чи руб ¹йа¹кий ки¹дайт’ у в’ідро (Гречкосій Є. П., 1924 р. н., с. Шевченкове Кілійського р-ну), а ¹воду перели¹вали / ка¹да н’і¹в’еста в’ін¹чалас’а / чи на фото¹граф’ію / ко¹ли за¹ходит’ у дв’ір / то там та¹к’і ¹д’ітки ст’ойат’ / то же¹н’іх ¹должен но¹гойу пере¹кинут’ в’ідро і ¹кидат’ ¹грош’і (Голубенко К. І., 1933 р. н., с. Матроска) [Циганок 2006: 75]; ку¹гату ¹младити са рас¹писаха / и са направ¹’ават ки¹ди ¹булката на гу¹л’ай / т’е вар’ят пу¹луцата кум¹шиити им при¹ливат ¹път’а сас у¹да / ж’е¹лават им здо¹рави / и да ¹бъдат с¹часливи (Недова М. І., 1949 р. н., с. Ярове Тарутинського р-ну) [Там само: 114].

Інтегральні елементи у весіллі українців і болгар виявляє і післявесільний обряд – четвертий день. Зокрема, в українському с. Шевченкове Кілійського р-ну його називають ¹кури, ден’ кур. Відповідно до весільної традиції в цей день у будинках подружжя переодягаються дві смішні пари: чоловіки в жіночий одяг, а жінки в чоловічий. Переодягнених називають ¹ци¹гананами, що пов’язано з їхньою роллю в подальшому, адже з мішками вони ходять по домівках весільних гостей і збирають у них кур, з яких увечері варять смачний борщ: на в’і¹торок зби¹райуц’а / у¹д’і¹вайуц’а дво¹йе чи тро¹йе чи б’і¹ше // і йдуть за ку¹р’ами // ку¹рей заб’і¹райут’ // от при¹йшли при¹мер до ¹мене // ¹баба ¹курку / ¹курку / чи там ста¹кан ви¹на // е / ни ста¹кан / а п¹л’ашку да¹йеш там / чи ки¹ло нали¹вайеш (Гречкосій Є. П., 1924 р. н.); ¹бори¹’’ ¹варили // ¹бори¹’’ ¹варили на¹посл’етку // ¹кури соб’і¹рали по¹сел’і // е / хто гу¹л’ау на ¹сва¹б’і // о / о¹д’і¹вайуц’а / мм // по¹ци¹ган’с’кі / о / ¹йіз¹д’ат’ соб’і¹райут’ ¹кури // ¹вар’ат’ ¹бори¹’ у ¹вечер’і / це вже на к’ін’ці / ¹сва¹би (Коноваленко О. К., 1942 р. н.). А в болгарському с. Заря Саратського р-ну, як зазначає С. І. Георгієва, „у вівторок збирали курей

(збираха кукошките), т. т. збирали обіцяну під час весілля птицю й відвозили до будинку нареченого. Увечері була весільна вечеря” [Георгиева 2006: 118]. У болгарському с. Нова Іванівка Арцизького району в кінці весілля в циган переодягають рідних молодих і катають на возі: *по с’етн’а / руд’нинти ут д’в’ети стар’ни са приб’л’акват / к’ьту цигани / има ж’е’них и ни’в’еста / бабата и д’адуту / по-м’ладити / ги ка’тайат ф ка’ручка / в д’ьнту на ка’ручката има кай’мани / и койту ги ка’тай / спици’ал’ну ги кара пу дуп’кити / да им у’бива // т’ьй са ка’тайат пу ули’цити / у’тиват ду б’ара са ч’ерпат // т’ьй ми’нава с’вадбата в’нашту с’елу* (Янєва М. С., 1946 р.н.) [Колесник 2016: 128]. Цей звичай (ка’таєне, катане) спостережено й в інших болгарських говірках [Гончар 2013: 142].

Здійснений аналіз уможливило виявлення деяких особливостей звичаїв і традицій південнобессарабців у межах певного етносу напр., в українському с. Матроска Ізмаїльського району в обряді беруть участь три дружки і три бояри: „на перший день весілля до дівчини приходять три дружки, які її одягають, а до хлопця „жени’ха, жен’і’ха, жини’ха” – три бояри або шафери” [Циганок 2006: 74], а в с. Шевченкове Кілійського району шість дружок і шість боярів: *н’е’в’еста йде / шіс’т’ д’евоч’ек / друж’ки / приг’лаш’он’і / шіш’ки у ру’ках не’с’ут’ д’іу’чата // і по’зад’і сп’івай’ут’ і д’ут’ ве’с’іл’нойі //; гу’л’ай’ут’ / а у д’іу’чат бу’кети при’чепл’ен’і / і пла’точ’ки но’с’ов’і або л’енти // а то’д’і / мм / жен’і’ха хло’пці і до’лж’ні і ви’купит’ // п’ят’ шіс’т’ хло’пці іу’ і шіс’т’ д’іу’чат* (Коноваленко О. К., 1942 р.н.); після вінчання / розпису гості йдуть відразу до нареченої, а не до жениха: *а то’д’і вже р’ано йд’ут’ у ц’еркву // в’ін’чай’у’ц’а і йде вже с’вайд’ба до моло’дого / о’б’ідат’ ту’да // му’зики г’рай’ут’ / пере’в’язу’ют’ // е / с’таршу дру’ж’ку / с’таршого бо’й’арина // і так в’йа’ж’ут’ і то’же йд’ут’ // і д’ут’ во’ни в моло’дого по’о’б’ідали там йак* (Остапенко Ф. С., 1918 р.н. с. Шевченкове), *при’їхали до н’і’вести в’пер’ву оч’еред’ / там о’б’іда’ют’ / а йо’го го’с’т’і жд’ут’ до’ма* (Добровенко Ю. Я., 1934 р.н., с. Матроска).

У с. Матроска Ізмаїльського району не зафіксовано деяких обрядів, які відомі в с. Шевченкове Кілійського району, зокрема:

– *виття гильця*: *у су’боту ж це // ну гил’це / гил’це робл’ат’ / ну з’йа’ж’ут’ гил’це // а в’ечер’і то’д’і ви’руб’у’ют’ із д’ерева / г’і’л’це нази’валос’а // ку’сочок д’ерева // і у в’ечер’і на с’т’іл клад’ут’ / у хл’і’бину йо’го / і кру’ж’ка вс’і д’іу’чата ста’й’ут’* (Коноваленко О. К., 1942 р. н., с. Шевченкове); *у су’боту в’ече’р’і в жен’і’ха г’і’л’чко в’йа’ж’ут’ і в н’е’в’ести* (Тас А. І., 1936 р.н., с. Шевченкове);

– *дружчини* – у день весілля старша дружка пригощала старшого боярина гостинцями, за це він давав їй гроші, а вона у відповідь перев’язувала хусткою йому праву руку вище ліктя, пила з ним *мого’рич*, після цього пригощала всіх присутніх; завершувалися *дружчини* сумною прощальною піснею [Смаль 2005: 43];

– *шмаління молодої* – удома в нареченого, коли привозять йому молоду дружину, розпалюють вогнище, що символізує очищення [Смаль 2005: 58];

– *покривання молодих* – посвячення їх у сімейне життя: *а тоді вже в п'ят' часоу заход'ат' у хату // уже і друж'ки / ц'і / чи молодий / бо'йари // заход'ат' у хату молоду берут' покривайут' // вилаз'ат' дві ж'інки і плат'ками махайут' / покривайут' й'йі // тоді платок накидають на шийу на нейі // а вона сидит' н'е'в'еста вже вс'а // в'в'інок / у вс'ому вже сидит'* (Остапенко Ф. С., 1918 р. н., с. Шевченкове).

Натомість відзначено інтегральні елементи, як-от, перев'язування старостів рушниками, а парубка хусткою під час сватання: *ран'че було так / не знайу йак ш'ічас / а ран'че було / приходить' бат'ко іс / ну іс старостами // і старости / ну приход'ат' старости і бат'ко з ним приходить' // і сватат' н'е'в'есту // і н'е'в'еста значит' // же'н'іх по / позад'і же'н'іх приб'ігає // бо / або і н'ет / і же'н'іх із ними приходить' // вс'і приход'ат' учоти'р'ох і з // бат'ко закли'кає в хату // і вони с'ідають за с'т'іл так // же'н'іх іде з н'е'в'естойу / а старости сид'ат' / ну тоді вже вони с'т'іко сид'ат' / а вже тоді н'е'в'еста перед'ранком їх попере'в'язує рушниками і вони йдуть додому // сп'івають' // йакос' інт'е'р'есну 'п'існ'у сп'івали / шо вони йдуть' їх те / значиц'а їх // ну йак / пере'в'язали їх // ну вони вже та'к і рад'і // пере'в'язали / погул'али / на'пилис'а йдуть' додому / казати бат'ку й мате'р'і шо вже н'е'в'есту пос'ватали* (Слободенюк В. В., 1932 р. н., с. Шевченкове); якщо дівчина згодна вийти заміж, то вона перев'язує рушниками двох чи трьох старостів, а парубка (жениха) – білим платком с'китиц'ами (Задорожнюк Н. Ф., 1943 р. н., с. Матроска) [Циганок 2006: 74].

Відмінності в ареалі, безперечно, є й у межах інших етносів, так, діалектоносії-болгари з-поміж власного етносу вказують насамперед на різні обрядові пісні й танці: *нашту'с'елу Г'ул'м'ан гра'ничи с'е сас'б'ългарски с'ела / Исар'лиа / Вол'ное / Ч'ум'л'екуй / Купа'ран / и свабдиги прухождат с'е т'й // ут свабдиги на други рудови нашти свабди в аснав'ном пучти ни са утли'чават // има на'варну ид'но ат'личийе / кра'вай / ку'кошка / и най-главнута / б'ългарскити 'п'есни / нациа'нал'нута / традици'онута хуро* (Недова М. І., 1949 р. н., с. Ярове Тарутинського р-ну) [Колесник 2016: 117].

Отже, сучасне дослідження обрядової номінації на підставі свідчень діалектних текстів, записаних від носіїв різних говірок ареалу межиріччя Дністра і Дунаю, дозволило визначити чимало інтегральних елементів як у межах говірок різних мов, так і в межах говірок української мови.

Подальше вивчення обрядів та обрядової номінації говірок різносистемних мов межиріччя Дністра і Дунаю дасть матеріал для опису ареального варіювання лексики регіону на тлі традиційної культури. Зібрані в ареалі інтегралізми стануть основою карт „Мультилінгвального

атласу межиріччя Дністра і Дунаю”, укладання якого бачимо головним результатом цього наукового проекту.

Література

Баранник 2006 – Баранник Л. Ф. Лексика свадєбного обряду русского говора села Старая Некрасовка Измаильского района Одесской области / Л. Ф. Баранник // Наук. вісн. Ізмаїл. держ. гуманітар. ун-ту. – 2006. – Вип. 21. – С. 39 – 45; **Бикова 1997** – Бикова Н. Н. Свадебная лексика в речи жителей с. Старые Трояны Килийского района Одесской области / Н. Н. Бикова // Наук. вісн. Ізмаїл. держ. пед. ін-ту. – 1997. – Вип. 7. – С. 94 – 97; **Буджак 2014** – Буджак : историко-этнографические очерки народов юго-западных районов Одесщины / ред. А. И. Киссе, А. А. Пригарин, В. Н. Станко. – Одеса : PostScriptUm – СМІЛ, 2014. – 744 с.; **БГ 2006** – Буковинські говірки : хрестоматія діалект. текстів / укл. Руснак Н., Гуйванюк Н., Бузинська В. – Чернівці : Рута, 2006. – 383 с.; **Георгиева 2006** – Георгиева С. И. Специфика структуры свадебных обрядов зарянцев / С. И. Георгиева // Наук. вісн. Ізмаїл. держ. гуманітар. ун-ту. – 2006. – Вип. 21. – С. 113 – 118; **Гончар 2013** – Гончар Н. М. Лексика весільного обряду у болгарських говірках українського Подунав'я / Н. М. Гончар // Мова: наук.-теор. часоп. з мовознавства. – О. : Астропринт, 2013. – № 20. – С. 139 – 144; **Гриценко 2015** – Гриценко П. Інформаційний простір діалектного тексту / П. Гриценко // Діалекти в синхронії і діахронії. – К., 2015. – С. 100 – 118; **Гриценко 2006** – Гриценко П. Ю. Межиріччя Дністра і Дунаю у світлі лінгвістичної географії (стан і пріоритети) / П. Ю. Гриценко // Наук. вісн. Ізмаїл. держ. гуманітар. ун-ту. – 2006. – Вип. 21. – С. 3 – 16; **Дакі 2006** – Дакі О. А. Структура і номінація молдавського весілля / О. А. Дакі // Наук. вісн. Ізмаїл. держ. гуманітар. ун-ту. – 2006. – Вип. 21. – С. 111 – 113; **Делюсто 2016** – Делюсто М. С. Засади укладання питальника до „Мультилінгвального атласу межиріччя Дністра і Дунаю” / М. С. Делюсто // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. пр. – Вип. 21. Ареалогія й ономастика / відп. ред. І. В. Сабадош. – Ужгород : УжНУ, 2016. – С. 73 – 77; **Колесник 2016** – Колесник В. О. Болгарські говірки Півдня України. Хрестоматія. Тексти : навч. посіб. / В. О. Колесник, С. І. Георгієва. – Ізмаїл : ІРБІС, 2016. – 216 с.; **Колесник 2008** – Колесник В. О. Говорът на българите в с. Криничне (Чушмелий). Бессарабия. Речник. / В. О. Колесник // Български говори в Украйна. – Вип. 4. – О. : Астропринт, 2008. – 376 с.; **Колесник 1999** – Колесник В. Українізми в болгарських говірках півдня України / В. Колесник // Південь України. Одеса. Четвертий між нар. конгрес українців (Одеса, 26 – 29 серп. 1999 р.): доп. та повідомлення. – О. : Астропринт, 1999. – С. 298 – 305; **Колесников 2016** – Колесников А. О. Атлас українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю / А. О. Колесников. – Ізмаїл : ІРБІС, 2016. – 168 с.; **Колесников 2015** – Колесников А. О. Морфологія українських південнобесарабських говірок: генеза і динаміка :

монографія / відп. ред. П. Ю. Гриценко. – Ізмаїл : СМІЛ, 2015. – 676 с.; **Черезова 2006** – Черезова Г. А. Диасемия и диалексия в русских говорах междуречья Днестра и Дуная / Г. А. Черезова, Л. В. Колесникова // Наук. вісн. Ізмаїл. держ. гуманітар. ун-ту. – 2010. – Вип. 28. – С. 117 – 120; **Смаль 2005** – Смаль К. Просили батько, просили мати / К. Смаль, В. Шаргородська. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 144 с.; **Циганок 2006** – Циганок І. Б. Із спостережень над весільною лексикою с. Матроска Ізмаїльського району Одеської області / І. Б. Циганок // Наук. вісн. Ізмаїл. держ. гуманітар. ун-ту. – 2006. – Вип. 21. – С. 73 – 77.

Джерела та їх умовні скорочення

АЛМ – Атласул лингвистик молдовенеск (Молдавский лингвистический атлас) / под ред. Р. Я. Удлера и В. Комарницкого. – Вол. I, парт. I–II; вол. II, парт. I – II. – Кишинэу : Картя молдовеняскэ, 1968 – 1973; **АУМ** – Атлас української мови : в 3 т. – Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі. / ред. тому А. М. Залеський, І. Г. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 2001. – 266 с.; **СРГО 2000** – Словарь русских говоров Одесщины : в 2 т. – Т. 1 : А – О / відп. ред. Ю. О. Карпенко, Сусуму Уемура. – Одесса : Астропринт, 2000. – 376 с.; **СУГО** – Словник українських говорів Одещини / гол. ред. О. І. Бондар. – Одеса : ОНУ ім. Мечникова, 2011. – 223 с.; **СУМ** – Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980.

Делюсто М. С., Копанська А. В. Особливості дослідження обрядів у мультилінгвальному ареалі межиріччя Дністра і Дунаю

Статтю присвячено проблемі дослідження сімейної обрядовості представників різних етносів, які мешкають на півдні Одеської області – у межиріччі Дністра і Дунаю. Проаналізовано деякі спільні й відмінні елементи весільної обрядовості на підставі свідчень діалектних текстів, записаних від носіїв українських, болгарських, російських, румунських говірок, що впродовж майже двохсот років контактують у цьому ареалі. У центрі уваги авторів опис окремих номінацій і складників весільного обряду. Звичайно, найбільша кількість інтегральних лексичних елементів властива представникам слов'янських – українських, російських і болгарських говірок, зокрема, у значенні 'весілля', 'придане', 'весільний хліб', 'весільні подарунки', 'боярин', 'сватання' тощо. Разом з тим зафіксовано елементи спільні для мов різного ступеня спорідненості. У статті висвітлено й номінації весільної обрядовості, що відбивають культурну самобутність діалектного континууму межиріччя Дністра і Дунаю загалом. Подальше вивчення цього та інших обрядів (поховального, хрещення, народження) у представників різносистемних мов, які мешкають на цій території, дасть матеріал для опису ареального варіювання лексики регіону на тлі традиційної

культури. Зібрані в ареалі інтегралізму стануть основою карт „Мультилінгвального атласу межиріччя Дністра і Дунаю”.

Ключові слова: весільний обряд, діалектний текст, говірка, інтегральні елементи, диференційні елементи.

Делюсто М. С., Копанская А. В. Особенности исследования обрядов в мультилингвальном ареале междуречья Днестра и Дуная

В статье рассматривается проблема изучения семейной обрядовости представителей разных этносов, проживающих на юге Одесской области – в междуречье Днестра и Дуная. В частности, анализируются некоторые общие и отличительные элементы свадебной обрядности на основании свидетельств диалектных текстов, записанных у носителей украинских, русских, болгарских, румынских говоров, взаимодействующих в этом ареале в течение почти двухсот лет. В центре внимания авторов находится также описание отдельных номинаций и составляющих свадебного ритуала. Закономерно самое большое количество интегрализмов характеризует представителей славянских говоров – украинских, русских и болгарских, например, в значении ‘свадьба’, ‘приданное’, ‘свадебный хлеб’, ‘свадебные подарки’, ‘боярин’, ‘сватовство’ и т.д. В то же время фиксируются номинации общие для языков разной степени родства. В статье описываются и элементы свадебной обрядности, отражающие культурное своеобразие диалектного континуума междуречья Днестра и Дуная в целом. Дальнейшее изучение этого и других обрядов (похоронного, рождения, крещения) у представителей разносистемных языков, проживающих на данной территории, даст материал для описания ареального варьирования лексики региона на фоне традиционной культуры. Собранные интегрализмы лягут в основу карт „Мультилингвального атласа междуречья Днестра и Дуная”.

Ключевые слова: свадебный обряд, диалектный текст, говор, интегральные элементы, отличительные элементы.

Delyusto M. S., Kopanskaya A. V. The peculiarities of studying rites in multilingual area between the Danube and the Dniester rivers

The article deals with the description of wedding ceremony in the Ukrainian, Bulgarian, Romanian, Moldavian, Russian, Gagauz dialects spoken in the villages of territory between the Danube and the Dniester rivers. The authors describe this rite through the prism of dialectal texts gathered from different bearers of these steppe dialects which exists in multilingual and multiethnic surroundings. These texts have an essential advantage over other tools of preservation and ordering of linguistic evidence. The authors also give reasons for the necessity to use dialectal texts as a source of cultural information. It is considered that analysis of dialectal texts opens vistas for a more penetrating and diversified investigation of dialect continuum between the Danube and the Dniester rivers. The main attention in the article is paid to

the description of some components of the wedding ceremony, ritual acts, actions and wedding treats, which are generated exactly during two hundred years common interaction of different ethnic groups in this area. Naturally a lot of common patterns are identified for representatives of Ukrainian, Bulgarian and Russian languages. For example, in the meaning ‘wedding’, ‘dowry’, ‘a wedding bread’, ‘wedding gifts’, ‘bridesman’, ‘to ask in marriage’ and etc. The diagnostic patterns of wedding ceremony reflecting the cultural identity of dialectal continuum of this Ukrainian region are highlighted. Further investigation of rites and ritual acts nomination of dialects of different language system spread between the Danube and the Dniester rivers will give the material for description of areal variation of regional lexis through the prism of traditional culture. Gathered common patterns will become the basis of maps for „Multi-lingual atlas of dialects spread between the Danube and the Dniester rivers” which is the main result of scientific project of Izmail State Unuversity of Humanities „The description and mapping of the space between the Danube and the Dniester rivers – a new European model of conflict-free interaction of different system languages and dialects”.

Key words: wedding ceremony, dialectal text, dialect, common patterns, different patterns.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2017 р.

Прийнято до друку 05.09.2017 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Ніколаєнко І. О.

О. В. Слободян (Старобільськ)

УДК 811.161.2'373.21'282.2(477.61)

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ГЕОГРАФІЧНИХ НАРОДНИХ ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ
ГРУНТУ В УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ
ГОВІРКАХ ЛУГАНЩИНИ**

Ґрунти Луганської області родючі, переважно чорноземні. Потужність найродючіших пластів досягає метра товщини, а іноді навіть більше. На півдні області переважають чорноземи й дернові щибенисті ґрунти на елювії пісковиків і сланців. Уздовж лівого берега Сіверського Дінця тягнеться смуга дернових піщаних і глинисто-піщаних ґрунтів у поєднанні з пісками [ПЗФ: 15]. Саме така особливість сприяла появі найменувань на позначення різних типів ґрунту та структурування їх у семантичні ряди за ДО „вид ґрунту”.

Завдання цієї статті вбачаємо в тому, щоб описати народні географічні терміни на позначення ґрунту, які функціонують в українських східнослобожанських говірках, здійснити їх семантичний та етимологічний аналіз, виявити особливості функціонування в говірках